

Översyn av älvgruppers verksamhet

Förord

Älvgrupper finns för ca 30-tal vattendrag i landet. Älvgrupper bildades på 1990-talet efter Älvsäkerhetsutredningens (SOU 1995:40) förslag om att länsstyrelserna skulle bilda och leda regionala samordningsorgan för flödesfrågor.

Handlingsplan för utveckling av beredskap för dammhaverier¹ innehåller ett 20-tal aktiviteter som identifierats med syftet att ytterligare utveckla beredskapen för dammhaveri. En av aktiviteterna handlar om att älvgruppers verksamheter ska ses över. I handlingsplanen framgår att översynen ska genomföras av Svenska kraftnät i samverkan med Myndigheten för Samhällsskydd och Beredskap (MSB) och länsstyrelserna och att målet är att få en samsyn avseende syfte, arbetsformer och bemanning för älvgrupper.

Med anledning av handlingsplanens övergripande syfte att förbättra beredskapen för dammhaveri har översynen huvudsakligen gjorts med fokus på reglerade vattendrag och beredskap för dammhaveri.

Översynen har genomförts av Svenska kraftnät i samverkan med referensgruppen för handlingsplanens genomförande. Länsstyrelserna har deltagit dels genom att svara på enkäten, dels genom att utgöra remissinstanser för denna rapport.

Översynen har resulterat i ett antal förslag som är tänkta att utgöra stöd för älvgruppernas verksamheter utan att vara styrande.

---

¹ Handlingsplan för utveckling av beredskap för dammhaveri, Svenska kraftnät, 2015-03-06, dnr. 2014/1936

Innehåll

1	Inledning	5
2	Förutsättningar	5
2.1	Älvgruppernas uppdrag	5
2.1.1	Älvsäkerhetsutredningen	5
2.1.2	MSBs information om älvgrupper	6
2.2	Älvnätverket	7
2.3	Författningar	8
3	Inventeringen av älvgruppers verksamheter	9
3.1	Enkätundersökning	9
3.2	Inkomna enkätsvar	10
3.3	Enkätresultat	10
3.3.1	Nuläge	10
3.3.2	Utveckling	12
3.3.3	Utvärdering av nuläge i förhållande till förslag i Älv- säkerhetsutredningen	12
4	Utvärdering	14
5	Förslag	16

Bilagor

Bilaga 1	Älvnätverkets verksamhet
Bilaga 2	Enkät om älvgrupper
Bilaga 3	Förslag på övergripande stöd för älvgrupper

1 Inledning

Översynen av älvgrupperns verksamhet utgår ifrån de arbetsuppgifter som Älvsäkerhetsutredningen (SOU 1995:40) föreslog och jämför med verksamheten vid de 30-tal älvgrupper som finns i landet. Översynen beaktar även att författningar har trätt i kraft efter att utredningen genomförts som har tydliggjort aktörers ansvar och att Älvnätverket bildats.

Översynen har genomförts med följande moment:

- > Sammanställning av information om älvgrupper, Älvnätverket och författningar
- > Enkätundersökning om älvgruppernas verksamheter
- > Utvärdering
- > Förslag på stöd för älvgruppernas verksamhet

2 Förutsättningar

2.1 Älvgruppernas uppdrag

2.1.1 Älvsäkerhetsutredningen

Älvgrupperna bildades i slutet av 1990-talet efter förslag från Älvsäkerhetsutredningen, SOU 1995:40. Utredningen föreslog att länsstyrelserna skulle bilda och leda regionala samordningsorgan för flödesfrågor. Uppgifterna för dessa samordningsorgan skulle enligt Älvsäkerhetsutredningen innefatta

- > *att bedöma behovet av planeringsunderlag i fråga om översvämningar, t.ex. riskzonskartor och samordna anskaffandet,*
- > *att överlägga med dammägarna om dammsäkerhetsfrågor utöver den regelmässiga tillsynen och att vid behov utföra eller komplettera studier av flodvägar efter tänkta dammbrott och deras konsekvenser, andra riskanalyser m.m.,*
- > *att biträda vid samordningen av planeringen av räddningstjänsten, där ibland anskaffandet av uppgifter om flöden med tanke såväl på dammbrott som naturliga höga flöden,*
- > *att analysera behovet och värdet av möjligheterna till flödesdämpning och förtida tappning, att sammanjämka de kommunala intressena samt att överlägga med dammägarna om principerna för sådana åtgärder, inkl. ersättningsfrågor,*

- > att bedöma var det bör gälla restriktioner för bebyggelsen med hänsyn till att höga flöden kan förekomma samt
- > att se till att informationen planeras och att ansvaret för denna fördelas mellan SMHI, dammägarna, länsstyrelser, räddningstjänsterna, kommunerna i övrigt och andra berörda organ, dels vad gäller uppgifterna dem emellan, dels uppgifter till allmänhet och massmedia.

I anslutning till förslaget om samordningsorgan föreslog Älvsäkerhetsutredningen även att det i länsstyrelsernas instruktion skulle anges att myndigheten skulle svara för den regionala samordningen av arbetet med dammsäkerhet och skydd mot översvämningar. Någon sådan bestämmelse har inte införts i instruktionen, däremot har länsstyrelsernas geografiska områdesansvar² tydliggjorts.

2.1.2 MSBs information om älvgrupper

På MSBs hemsida beskrivs älvgrupperna på följande sätt.

MSB verkar för bildandet av älvgrupper i landet och stöttar länsstyrelserna i det arbetet. Grupperna utgör ett forum för samarbete mellan och samordning av berörda intressenter inom vattendragets avrinningsområde.

Samarbetet ger ökade kunskaper om berörda parter ansvar, funktion och kapacitet i frågor som rör vattendragen och höglödessituationer. Länsstyrelserna brukar, med stöd av det regionala samordningsansvaret, vara sammankallande och ordförande i dessa grupper.

Älvgrupperna har vattendragets avrinningsområde som bas och dess medlemmar består av olika intressenter och aktörer inom avrinningsområdet. I älvgrupperna ingår bland annat representanter från länsstyrelser, kommuner, vattenkraftbolag, larmcentraler, Trafikverket, polisen, SMHI samt andra organisationer med ansvar och uppgifter längs det aktuella vattendraget.

En annan viktig uppgift är att verka för att förebyggande åtgärder vidtas utmed vattendraget och att dessa samordnas så att inte ytterligare skador uppstår vare sig uppströms eller nedströms en eventuell åtgärd.

På MSBs hemsida finns en sammanställning över älvgrupper i landet samt ansvariga länsstyrelser. Sammanställningen med vissa korrigeringar återges nedan.

² Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap

Älvgrupp	Ansvarig länsstyrelse
Luleälven*	Norrbottnen
Skellefteälven*	Västerbotten
Umeälven/Vindelälven*	Västerbotten
Ångermanälven*	Västernorrland
Indalsälven*	Jämtland
Ljungan/Gimån*	Jämtland
Ljusnan/Voxnan*	Gävleborg
Dalälven*	Dalarna
Västmanlands älvsmordningsgrupp (Kolbäcksån, Hedströmmen, Svartån, Sagån)	Västmanland
Arbogaån*	Örebro
Gullspångsälven	Örebro
Eskilstunaån	Örebro
Mälardalens översvämningsgrupp*	Stockholm
Nyköpingsåns vattenvårdsförbund	Södermanland
Vattenrådet Emåförbundet	Kalmar
Sydvästra Sveriges vattendrag: Lagan, Nissan, Ätran, Viskan**	Halland
Lagan*	Kronoberg
Nissan*	Halland
Ätran*	Halland
Viskan*	Västra Götaland
Mölnålsån	Västra Götaland
Säveån*	Västra Götaland
Vänern/Göta älv*	Västra Götaland
Upprudsälven*	Västra Götaland
Byälven	Värmland
Norsälven*	Värmland
Klarälven/Trysilelva*	Värmland

* Enkät svar har inkommit

** Vilande

2.2 Älvnätverket

Älvnätverket bildades 2014, som en fortsättning på Samordningsgruppen för information vid höga flöden mm. Älvnätverket är ett övergripande nätverk för älvgrupperna i Göta älv, Klarälven, Dalälven, Ljusnan, Ljungan, Indalsälven, Ångermanälven, Umeälven, Skellefteälven och Luleälven, se Bilaga 1. Det är ett nätverk för de stora reglerade kraftverksälvarna i Sverige, där ett dammhaveri skulle medföra stora konsekvenser för samhället i stort. Nätverkets syfte är att vara ett forum för:

- > Inriktning av medverkande älvgruppers verksamhet
- > Erfarenhetsåterkoppling av inträffade händelser (dammhaverier, allvarliga problem och höga flöden) och övningar
- > Erfarenhetsutbyte om beredskapsplanering
- > Kompetenshöjning för deltagande organisationer

Älvgrupperna i de tio älvarna representeras i Älvnätverket av de länsstyrelser som är ansvariga och sammankallande för respektive älvgrupp.

Älvnätverket har möten två gånger per år. Vid Älvnätverkets möten förbereds nationella, övergripande frågor som bl.a. berör beredskapsplanering för dammhaveri och höga flöden. Minnesanteckningar skrivs från mötena och delges de organisationer som är med i nätverket.

Nätverket möts en gång per år fysiskt, före älvgruppernas vårflodsmöten, samt har ett telefonmöte på hösten. Det fysiska mötet flyttar runt bland deltagarna med respektive värdlänsstyrelse som mötesordförande, även för höstmötet. Länsstyrelsen Jämtland är ständig sekreterare, vilket innebär att kalla till mötena och skriva minnesanteckningar.

2.3 Författningar

I detta avsnitt nämns några av de författningar som tydliggör aktörers ansvar.

Översvämningsdirektivet

Översvämningsdirektivet innebär att EU:s medlemsländer systematiskt kartlägger översvämningshot och översvämningsrisker samt tar fram riskhanteringsplaner för de översvämningshotade områdena. I Sverige genomförs översvämningsdirektivet genom förordning om översvämningsrisker (SFS 2009:956) och MSBFS 2013:1 föreskrifter om riskhanteringsplaner. MSB är ansvarig myndighet och genomför arbetet i nära samarbete med länsstyrelserna. Arbetet genomförs i cykler på sex år där varje cykel består av tre steg.

Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap

Varje länsstyrelse ska inom sitt geografiska område i fråga om situationer som uppstår hastigt, oväntat och utan förvarning, situationer där det finns ett hot eller en risk att ett sådant läge kan komma att uppstå, eller situationer som kräver brådsakande beslut och samverkan med andra aktörer, vara en sammanhållande funktion mellan lokala aktörer, som exempelvis kommuner, landsting och näringsliv, och den nationella nivån. Länsstyrelserna ska bl.a. verka för att nödvändig samverkan inom länet och med närliggande län sker kontinuerligt och under en kris samordna verksamhet mellan kommuner, landsting och myndigheter. Dessutom framgår att varje myndighet, vars ansvarsområde berörs av en krissituation, ska vidta de åtgärder som behövs för att hantera konsekvenserna av denna. Myndigheter ska samverka och stödja varandra vid en sådan krissituation.

Lagen (2006:544) och förordning (2006:637) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap

I dessa författningar finns bestämmelser om vilka åtgärder kommuner och landsting ska vidta inför och vid fredstida krissituationer och höjd beredskap. I lagen regleras det geografiska områdesansvaret på lokal nivå.

Lagen (2003:778) och förordning (2003:789) om skydd mot olyckor

Reglerna syftar till att säkerställa ett tillfredsställande skydd mot olyckor. Området inkluderar räddningstjänst, såväl som den enskildes, kommunens och statens ansvar för bland annat brandskydd och viss farlig verksamhet. Dammar och andra vattenanläggningar med en sådan uppdämd vattenvolym eller som innehåller vatten och avfall från gruvverksamhet i en sådan mängd eller med ett sådant innehåll att allvarliga skador kan uppstå på människor eller miljön vid dammbrott bör vara farligverksamhet³.

3 Inventeringen av älvgruppers verksamheter

3.1 Enkätundersökning

För att kunna stödja älvgruppernas utveckling behövdes en aktuell bild över de olika älvgruppernas verksamheter. Referensgruppen för handlingsplanen för utveckling av beredskap för dammhaveri beslutade att genomföra en enkätundersökning.

Svenska kraftnät upprättade en enkät om älvgruppers arbetssätt som granskades av referensgruppen och av ansvariga för älvgrupperna vid berörda länsstyrelserna innan den skickades ut. Kontaktuppgifter till älvgruppsansvariga erhöles från MSB.

Enkäten, se Bilaga 2, innehåller följande delar:

- > Beskrivning av älvgruppens verksamhet och ingående organisationer
- > Förslag på utveckling av älvgrupperna
- > Jämförelse gentemot uppgifterna såsom de beskrivs i Älvsäkerhetsutredningen

Svenska kraftnät skickade ut enkäten till älvgruppsansvariga på länsstyrelserna för ifyllnad i december 2015. Enkätsvaren sammanställdes under våren 2016.

---

³ Myndigheten för samhällsskydd och beredskaps allmänna råd om skyldigheter vid farlig verksamhet (MSBFS 2014:2)

3.2 Inkomna enkätsvar

Enkäten besvarades för följande 19 älvgrupper:

- > Arbogaån
- > Dalälven
- > Gullspångsälven
- > Göta älv
- > Helge å
- > Klarälven/Trysilälven/Norsälven
- > Lagan
- > Ljungan/Indalsälven
- > Ljusnan/Voxnan
- > Luleälven
- > Mälaren
- > Nissan
- > Skellefteälven
- > Säveån
- > Umeälven
- > Upperudsälven
- > Viskan
- > Ångermanälven
- > Ätran

För tio älvgrupper, främst för mindre och/eller oreglerade vattendrag, erhöles inga svar. Länsstyrelserna som är ansvariga för flera av dessa har dock lämnat synpunkter när rapporten skickades på remiss.

3.3 Enkätresultat

3.3.1 Nuläge

I detta avsnitt ges en beskrivning av älvgruppernas verksamhet och ingående organisationer baserat på enkätsvaren.

Syfte och arbetsformer

Älvgrupperna har ett eller två möten per år. Ofta är det fysiska möten men ibland telefonmöten. Det hydrologiska nuläget och prognos inför, respektive uppföljning av, vårfloden tas alltid upp vid mötena. Vid mötena ges även information om inträffade händelser, dammsäkerhetshöjande projekt, samordnad beredskapsplanering för dammhaverier och samordningsbehov.

Det är länsstyrelsen som är sammankallande för älvgruppsmötena. För vissa älvgrupper finns en stående agenda för mötena, för andra inte. För de flesta älvgrupper skrivs minnesanteckningar från mötena, men inte för alla.

De flesta älvgrupperna har inga dokumenterade beskrivningar av syften och arbetsformer. Några älvgrupper utgår från beskrivningen av lämpliga arbetsuppgifter i Älvsäkerhetsutredningen 1995. Syfte och mål tas då upp för varje möte. För två älvgrupper finns dock dokumenterade syften eller inriktningar, se nedan.

”Gruppen ska utgöra ett forum för samverkan. Gruppen ska kunna arbeta både förebyggande samt vara en operativ resurs vid allvarliga situationer. Gruppen ska kunna agera som påtryckare för att få till stånd undersökningar, förbättringsåtgärder mm. Upprätta en förteckning över hur och när olika intresseområden hotas av höga flöden och vattennivåer.”

”Gruppen ska, genom samordning av myndigheter och organisationer längs älven, samt genom kunskaps- och kompetensuppbyggnad rörande dammsäkerhet, höga flöden mm., skapa bättre lokala och regionala förutsättningar för hanteringen av höga flöden.”

Organisationer som ingår i älvgrupperna

I tabellen nedan har ingående organisationer sammanställts. Vissa nyckelorganisationer ingår i alla älvgrupper. Dessutom finns det en rad organisationer som ingår i ett flertal av älvgrupperna och några organisationer som ingår i en eller ett fåtal av älvgrupperna, alternativt medverkar ibland.

Ingår i alla älvgrupper	Ingår i ett flertal älvgrupper	Ingår i en eller ett fåtal älvgrupper
Länsstyrelse	SMHI	Vattenvårdsförbund
Kommun	Försvarsmakten**	Större företag
Räddningstjänst	Trafikverket	SGI
Dammägare	Polis	LRF
Vattenregleringsföretag*	Landsting/Region	Länsförsäkringar
		MSB
		SOS Alarm
		Svenska kraftnät

* För älvar där de är verksamma

** För älvar där de har verksamheter i anslutning till älven

I Klarälvens älvgrupp ingår även Norges vassdrags- och energidirektorat (NVE) och Hedmarks fylke. (Klarälven rinner delvis genom Norge och heter då Trysilälven.)

Nyttan med älvgrupper

I samtliga enkätsvar anges att älvgrupperna är givande nätverk. Följande nyttor nämndes:

- > Kontaktnät
- > Privat-offentlig samverkan
- > Kunskapsuppbyggnad om aktörers ansvar och roller
- > Kunskapsuppbyggnad om vattenreglering, dammsäkerhet och översvämningskonsekvenser.

- > Gemensam förståelse för frågor som rör vattensystemet
- > Information om aktuella frågor, händelser och projekt längs älven
- > Samordning av beredskapsplanering för dammhaveri och höga flöden
- > En vilande samverkansfunktion med hög beredskap, mycket användbar under kris. Tillgång till expertkompetenser före, under, efter en händelse. Underlättar förberedelser och planering inför en översvämning.

3.3.2 Utveckling

På frågorna om det finns några tankar om hur älvgrupperna skulle kunna utvecklas har de flesta svarat att de inte har några förslag. Några förslag har dock inkommit, dessa listas nedan:

- > Generellt borde syfte och mandat tydliggöras, nationella övergripande mål som t.ex. tas fram inom översvämningsdirektivet borde gälla även för övriga älvgrupper, mer stöd för hur man kan arbeta och hur man ska beakta risken för översvämning.
- > MSB, SOS Alarm, Svenska kraftnät (dammsäkerhet) och även andra organisationer kan adjungeras till älvgrupperna.
- > Åtgärder för att förebygga översvämning och samordning av dessa kan behöva diskuteras i större utsträckning.
- > Jobba förebyggande med dammhaveriplanering, träffas flera gånger per år, delegera olika ansvar.
- > Vi skulle kunna arbeta mer på att formalisera användning av älvgruppen under pågående kris. Å andra sidan är nätverket väl sammansvetsat och används löpande.
- > Synpunkter efterfrågas aktivt vid mötena. Exempelvis har önskemål om studiebesök framställts liksom förslag på föredrag om erfarenheter från inträffade översvämningar.

När rapporten skickades på remiss inkom flera önskemål om konkret styrning och utveckling av älvgruppers arbete i form av t.ex. utvecklingsmål eller önskvärda effekter/förmågor.

3.3.3 Utvärdering av nuläge i förhållande till förslag i Älvsäkerhetsutredningen

I enkäten efterfrågades en bedömning av i vilken grad älvgruppen gör de uppgifterna som Älvsäkerhetsutredningen menade att samverkansorganen skulle ha. Dessutom efterfrågades kortfattade beskrivningar av hur och när uppgiften görs, om den görs.

Enkätssvaren har sammanställts i tabellen nedan.

Uppgift föreslagen av Älvsäkerhetsutredningen	I vilken grad gör älvgruppen de föreslagna uppgifterna?			
	Ej svar	Inte alls	I liten grad	I stor grad
1. Att bedöma behovet av planeringsunderlag i fråga om översvämningar, t.ex. riskzonskartor och samordna anskaffandet.	7	3	5	4
2. Att överlägga med dammägarna om dammsäkerhetsfrågor utöver den regelmässiga tillsynen och att vid behov utföra eller komplettera studier av flodvägar efter tänkta dammbrott och deras konsekvenser, andra riskanalyser m.m.	5	6	1	7
3. Att biträda vid samordningen av planeringen av räddningstjänsten, däribland anskaffandet av uppgifter om flöden med tanke såväl på dammbrott som naturliga höga flöden.	7	1	8	3
4. Att analysera behovet och värdet av möjligheterna till flödesdämpning och förtida tappning, att sammanjämka de kommunala intressena samt att överlägga med dammägarna om principerna för sådana åtgärder, inkl. ersättningsfrågor.	2	10	7	
5. Att bedöma var det bör gälla restriktioner för bebyggelsen med hänsyn till att höga flöden kan förekomma.	3	9	4	3
6. Att se till att informationen planeras och att ansvaret för denna fördelas mellan SMHI, dammägarna, länsstyrelser, räddningstjänsterna, kommunerna i övrigt och andra berörda organ, dels vad gäller uppgifterna dem emellan, dels uppgifter till allmänhet och massmedia.	5	1	10	3

Uppgift 1 - Att bedöma behovet av planeringsunderlag i fråga om översvämningar, t.ex. riskzonskartor och samordna anskaffandet – har gjorts för vissa vattendrag. I dessa fall har sådana initiativ initierats vid älvgruppsmöten för vidare behandling av länsstyrelser, dammägare och kommuner inom ramen för samordnad beredskapsplanering. Sedan 2009 har MSB uppdraget att förse landets kommuner och länsstyrelser med översiktlig kartläggning av områden som kan översvämmas på grund av höga flöden i sjöar och vattendrag.

Uppgift 2 - Att överlägga med dammägarna om dammsäkerhetsfrågor utöver den regelmässiga tillsynen och att vid behov utföra eller komplettera studier av flodvägar efter tänkta dammbrott och deras konsekvenser, andra riskanalyser mm. – har antingen inte gjorts alls eller i hög grad (för de större kraftverksälvarna). I de fall det har gjorts har det gjorts inom ramen för samordnad beredskapsplanering. Dessutom nämns att dammägare vid älvgruppsmöten informerar om större dammsäkerhetshöjande projekt eller att älvgruppsmöten innehåller studiebesök vid någon dammanläggning.

Uppgift 3 - Att biträda vid samordningen av planeringen av räddningstjänsten, däribland anskaffandet av uppgifter om flöden med tanke såväl på dammbrott som naturliga höga flöden – görs i liten grad vid älvgruppsmötena. Vid älvgruppsmötena redovisas flödesläget inför kommande vårflod. Dessutom gör länsstyrel-

serna vårflodsrapportering till MSB (ej kopplat till älvgruppernas verksamhet). Räddningstjänsternas beredskapsplanering för dammhaveri och höga flöden görs inom ramen för samordnad beredskapsplanering.

Uppgift 4 - Att analysera behovet och värdet av möjligheterna till flödesdämpning och förtida tappning, att sammanjämka de kommunala intressena samt att över-lägga med dammägarna om principerna för sådana åtgärder, inkl. ersättningsfrågor – har inte, eller enbart i liten grad, gjorts i älvgrupperna. Vid mötens redovisas flödesläget inför kommande vårflod, men möjligheterna till flödesdämpning och förtida tappning samt behov och värde av detta diskuteras inte. En älvgrupp redovisar att de har telefonmöten vid en översvämningssituation där planering av flödesdämpning och sammanjäknning av kommunala intressen behandlas.

Uppgift 5 - Att bedöma var det bör gälla restriktioner för bebyggelsen med hänsyn till att höga flöden kan förekomma - har inte, eller enbart i liten grad, gjorts i älvgrupperna. Detta är något som görs i länsstyrelsernas planprocess. Dessutom nämns att information om arbete som görs enligt översvämningdirektivet ges vid älvgruppsmötena.

Uppgift 6 - Att se till att informationen planeras och att ansvaret för denna fördelas mellan SMHI, dammägarna, länsstyrelser, räddningstjänsterna, kommunerna i övrigt och andra berörda organ, dels vad gäller uppgifterna dem emellan, dels uppgifter till allmänhet och massmedia – är något som görs i liten grad i älvgrupperna. Detta görs inom ramen för samordnad beredskapsplanering. Älvgruppen utgör ett kontaktnät som kan användas vid högflödessituationer.

För en älvgrupp gavs det generella svaret att älvgruppen inte ses som operativ utan enbart som ett forum för samarbete mellan, och samordning av, berörda intressenter inom vattendragets avrinningsområde.

4 Utvärdering

Enkätundersökningen visar att det finns många tydliga nyttor med älvgrupperna och att samverkansformerna är relativt lika. Följande organisationer ingår i alla älvgrupper; länsstyrelsen, kommunen, räddningstjänsten och dammägare. Dessutom finns det flera organisationer som ingår i ett flertal älvgrupper; SMHI, Försvarsmakten, Trafikverket, Polis, Landsting/Region och Vattenregleringsföretag. Sedan finns det ett antal organisationer som enbart ingår i en eller ett fåtal älvgrupper, eller som medverkar vid inbjudan.

Älvsäkerhetsutredningens förslag på älvgruppers arbetsuppgifter följs inte i någon större utsträckning i älvgrupperna. Detta bedöms främst bero på följande två saker.

- > Älvsäkerhetsutredningen genomfördes för mer än 20 år sedan och ansvar för vissa av uppgifterna har tagits om hand eller tydliggjorts i olika författningar, t.ex. Förordning (2009:956) om översvänningsrisker, Förordning (2015:1052) om krisberedskap och bevakningsansvariga myndigheters åtgärder vid höjd beredskap, Lag (2003:778) om skydd mot olyckor och Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.
- > För de älvar där samordnad beredskapsplanering för dammhaverier och höga flöden görs genomförs vissa av uppgifterna inom ramen för det arbetet istället, och information om arbetet ges vid älvgruppsmötena.

Älvgrupperna utgör forum för samverkan och informations- och erfarenhetsutbyte organisationerna emellan och är inte operativa enheter. Vid en översvämningssituation agerar organisationerna i enlighet med det ansvar som de är ålagda och samverkar på de sätt som beslutas. Älvgruppen har normalt inte någon operativ roll som grupp betraktat, utan styrkan ligger i det kontaktnät som älvgruppen utgör. Detta gäller både vid normala lägen och vid översvämningssituationer.

Delar av beskrivningen av älvgrupperna som finns på MSBs webbplats bedöms stämma väl överens med det syfte och den nytta som framkommit vid enkätundersökningen. Följande citat beskriver verksamheten väl: *Grupperna utgör ett forum för samarbete mellan och samordning av berörda intressenter inom vattendragets avrinningsområde. Samarbetet ger ökade kunskaper om berörda parters ansvar, funktion och kapacitet i frågor som rör vattendragen och högflödessituationer. Däremot bedöms älvgrupperna inte i tillräcklig utsträckning användas i följande syfte: att verka för att förebyggande åtgärder vidtas utmed vattendraget och att dessa samordnas så att inte ytterligare skador uppstår vare sig uppströms eller nedströms en eventuell åtgärd.*

MSBs övergripande beskrivning av älvgrupperna bedöms i stora delar stämma överens med älvgruppernas verksamhet, men ger inte något stöd för utveckling av älvgruppernas verksamheter.

Älvnätverket är relativt nybildat och arbetsformerna för nätverket håller på att utvecklas. Kopplingen mellan Älvnätverket och älvgrupperna finns genom att ansvariga länsstyrelser för respektive älvgrupp är med i Älvnätverket. Formerna för hur information ska delges mellan nätverket och älvgrupperna behöver utvecklas och tydliggöras. Älvnätverket bildades som ett nätverk för älvgrupperna i de tio stora reglerade älvarna i landet, men möjligheten att inkludera ytterligare älvgrupper i Älvnätverket bör övervägas. Det kan vara lämpligt att alla älvar där samordnad beredskapsplanering för dammhaveri genomförs finns representerade i Älvnätverket.

För att ytterligare stödja beredningsplaneringsarbetet för dammhaveri skulle upprättandet av nationella mål som tydliggör önskvärda effekter eller förmågor vara ett möjligt steg framåt. Sådana mål skulle utgöra stöd dels för de organisationer som berörs av beredningsplaneringsarbetet, dels för älvgruppers verksamheter och utveckling. Denna fråga lyfts till referensgruppen för handlingsplanen för utveckling av beredskap för dammhaveri då den snarare handlar om beredningsplaneringen än om älvgruppernas verksamhet.

5 Förslag

För att tydliggöra syftet med, och arbetsformerna för, älvgrupperna samt verksamheten i respektive älvgrupp föreslås följande:

- > **Älvnätverkets roll** - *Älvnätverkets roll i förhållande till de älvgrupper som ingår i Älvnätverket tydliggörs.*

Länsstyrelserna som är representanter för älvgrupperna i Älvnätverket ser till att det som sägs på Älvnätverkets möten delges aktörerna i älvgrupperna som ingår i Älvnätverket. På motsvarande sätt kan frågor som väckts i älvgrupperna lyftas vid Älvnätverkets möten. Om någon fråga behandlas vid Älvnätverkets möten som berör andra organisationer eller älvgrupper än de som är representerade i Älvnätverket ansvarar Svenska kraftnät, MSB eller SMHI (beroende på frågan) för att detta delges berörda aktörer.

- > **Övergripande stöd för älvgrupper** - *Ett dokument som ger en övergripande stöd för älvgruppernas verksamhet och som beskriver syften och arbetsformer upprättas.*

Stöddokumentet anpassas till hur aktörerna i älvgrupperna samverkar idag och till att Älvnätverket finns. Ett förslag på stöddokument ges i Bilaga 3. Syftet med ett stöddokument är att vägleda hur älvgrupper kan formeras och samverka utan att detaljstyra respektive älvgrupps verksamhet.

- > **Ett styrdokument per älvgrupp** - *Ansvarig länsstyrelse upprättar ett styrdokument för älvgruppen.*

Styrdokumentet per älvgrupp utgår från det övergripande stöddokumentet men tydliggör syften, arbetsformer och ingående organisationer för älvgruppen. Ibland kan det även vara lämpligt att klargöra vilka funktioner från större organisationer som ska delta i älvgruppen.

Älvnätverket

Övergripande syfte

Älvnätverket ska vara ett övergripande nätverk för älvgrupperna i respektive; Göta älv, Klarälven, Dalälven, Ljusnan, Ljungan, Indalsälven, Ångermanälven, Umeälven, Skellefteälven och Luleälven. Alltså ett nätverk för de stora reglerade älvorna i Sverige där ett dammhaveri skulle medföra stora konsekvenser för samhället i stort.

Syfte

- Inriktande forum för älvgruppernas verksamhet
- Erfarenhetsåterkopplande forum för inträffade händelser (dammhaverier och höga flöden) och övningar
- Forum för erfarenhetsutbyte vid beredskapsplanering
- Kompetenshöjande forum för deltagande organisationer

Deltagare

Organisation	Funktion
Lst Västra Götaland	Älvgruppsansvarig
Lst Värmland	Älvgruppsansvarig
Lst Dalarna	Älvgruppsansvarig
Lst Gävleborg	Älvgruppsansvarig
Lst Jämtland	Älvgruppsansvarig
Lst Västernorrland	Älvgruppsansvarig
Lst Västerbotten	Älvgruppsansvarig
Lst Norrbotten	Älvgruppsansvarig
Svenska kraftnät	Dammsäkerhetshandläggare inom beredskap för dammhaverier
MSB	Älvgrupper, Översvämningsskartering, Krisberedskap
SMHI	Varnings- och prognostjänsten
Vattenregleringsföretagen	Ansvarig för vattenreglering och beredskap - Indalsälven, Umeälven, Ljungan, Ljusnan, Dalälven, Ångermanälven
Fortum	Ansvarig för vattenreglering och beredskap - Klarälven
Vattenfall	Ansvarig för vattenreglering och beredskap - Luleälven, Göta älv
Skellefteälvens vattenregleringsföretag	Ansvarig för vattenreglering och beredskap - Skellefteälven

Förslag på organisationer som kan bjudas in vid behov

Organisation	
Polis	Dammägare
Räddningstjänst	Sjöfartsverket
Försvarsmakten	Landsting
Trafikverket	SKL
SOS Alarm	Haverikommissionen
Konsult/Specialist	Vattenmyndighet

Möten och mötesledning

Nätverket möts en gång per år fysiskt, under vintern, före älvgruppernas vårfloedsmöten samt ett telefonmöte på hösten. Det fysiska mötet flyttar runt bland deltagarna med respektive värdlänsstyrelse som mötesordförande, även för höstmötet. Länsstyrelsen Jämtland är ständig sekreterare.

Mötesagenda

UPPSTART	
Genomgång och fastställande av agendan	Anmälningar eller övrigt?
Genomgång av minnesanteckningar från förra mötet med Älvnätverket	Utestående punkter?
INFORMATION	
Inträffade händelser eller övningar – älv för älv – representanter från lst och dammägare informerar	Har några höga flöden inträffat? Har några incidenter eller dammhaverier inträffat? Har några övningar genomförts?
Vad görs inom samordnad beredskapsplanering – älv för älv – representanter från lst och dammägare informerar	Status utgående ifrån upprättad tidplan, avklarade punkter, svårigheter
Information från Svenska kraftnät	Handlingsplan för utveckling av beredskap för dammhaverier – progress, kommande insatser Övrigt om dammsäkerhetsarbetet som berör älvgrupperna
Information från SMHI	Vad har hänt inom varnings- och prognostjänsten som berör älvgrupperna? Hur ser det hydrologiska läget ut i stort vad gäller berörda älvar?
Information från MSB	Vad har hänt avseende översvänningsdirektivet vad gäller berörda älvar? Vad har hänt avseende krisberedskapen som berör älvgruppernas deltagare?
DISKUSSION	
Vad ska tas upp vid kommande älvgruppsmöten	Något särskilt som ska föras ut till älvgrupperna? - Aktuella händelser, erfarenhetsåterföring - Aktuellt samordnad beredskapsplanering - Aktuell information från nationella myndigheter - Ev. utbildning/kunskapshöjande pass - Annat?
Vad ska tas upp på nästa möte med Älvnätverket? Ska några ytterligare bjudas in? Kunskapshöjande insatser? Studiebesök? Plats?	Något särskilt som bör tas upp vid nästa möte med Älvnätverket? Några ytterligare aktörer som bör bjudas in till det?
Arbetsformerna för Älvnätverket	Behöver något förändras?
SÄRSKILDA PUNKTER/STUDIEBESÖK/ÖVRIGT	
Enligt beslut vid föregående möte, och eventuella anmälningar	
AVSLUT	
Tid och plats för nästa möte bestäms	

Bilaga 2 – Enkät om älvgrupper

Aktivitet S1-2 – Översyn av älvgruppers arbetsformer och bemanning

Enkät

Älv/Vattendrag: _____

Älvgruppsansvarig/Kontaktperson: _____

Datum: _____

Vilka älvgrupper som finns i landet och övergripande information om älvgruppernas uppgift finns på MSBs hemsida.

I tabellen nedan görs en beskrivning av hur älvgruppen arbetar idag samt om det finns några tankar om hur älvgruppen skulle kunna utvecklas.

Nr.	Fråga	Svar
Nuläge		
1	Finns syfte och arbetsordning för älvgruppen dokumenterat? <i>Bifoga om så är fallet.</i>	
2	Vad är den största nyttan med älvgruppen?	
3	Vem är sammankallande och ordförande för mötena?	
4	Hur ofta och i vilken form hålls älvgruppsmöten?	
5	Vilka organisationer representeras vid mötena?	
6	Finns det en stående agenda för mötena?	
7	Vilka frågor tas alltid upp vid mötena? <i>Bifoga senaste agenda.</i>	
8	Finns det några älvspecifika frågor som tas upp vid mötena? Vilka?	
9	Görs det något jobb av älvgruppen mellan mötena? Vad?	
10	Skrivs det minnesanteckningar/protokoll från mötena som delges berörda organisationer?	
11	Övriga synpunkter?	
Utveckling		
12	Finns det organisationer som borde representeras vid älvgruppsmötena men inte gör det?	
13	Finns det saker som borde tas upp på älvgruppsmötena men som inte gör det?	
14	Finns det synpunkter på hur älvgruppsmötena skulle kunna utvecklas vad gäller syfte, bemanning, arbetssätt eller annat?	
15	Övriga synpunkter?	

Älvgrupperna bildades efter förslag från Älvsäkerhetsutredningen, SOU 1995:40. Utredningen föreslog att länsstyrelserna skall bilda och leda regionala samordningsorgan för flödesfrågor. Dessutom föreslogs ett antal uppgifterna för dessa samordningsorgan, se nedan.

I tabellen nedan görs en bedömning av i vilken grad älvgruppen gör de uppgifterna som Älvsäkerhetsutredningen menade att samverkansorganen skulle ha. Om uppgiften görs av älvgruppen, beskriv kortfattat hur och när den görs.

Uppgift föreslagen av Älvsäkerhetsutredningen	I vilken grad gör älvgruppen de föreslagna uppgifterna?			Om uppgiften görs av älvgruppen - Hur görs den, görs den vid mötet eller mellan mötena?
	Inte alls	I liten grad	I stor grad	
Att bedöma behovet av planeringsunderlag i fråga om översvämningar, t.ex. riskzonskartor och samordna anskaffandet.				
Att överlägga med dammägarna om dammsäkerhetsfrågor utöver den regelmässiga tillsynen och att vid behov utföra eller komplettera studier av flodvägar efter tänkta dammbrott och deras konsekvenser, andra riskanalyser m.m.				
Att biträda vid samordningen av planeringen av räddningstjänsten, däribland anskaffandet av uppgifter om flöden med tanke såväl på dammbrott som naturliga höga flöden.				
Att analysera behovet och värdet av möjligheterna till flödesdämpning och förtida tappning, att sammanjämka de kommunala intressena samt att överlägga med dammägarna om principerna för sådana åtgärder, inkl. ersättningsfrågor.				
Att bedöma var det bör gälla restriktioner för bebyggelsen med hänsyn till att höga flöden kan förekomma.				
Att se till att informationen planeras och att ansvaret för denna fördelas mellan SMHI, dammägarna, länsstyrelser, räddningstjänsterna, kommunerna i övrigt och andra berörda organ, dels vad gäller uppgifterna dem emellan, dels uppgifter till allmänhet och massmedia.				

Övergripande stöd för älvgruppers verksamhet

Syftet med detta stöddokument är att vägleda hur älvgrupper kan formeras och samverka. Respektive älvgrupps styrdokument tydliggör syften, arbetsformer och ingående organisationer för älvgruppen.

Översvämningar längs ett vattendrag kan orsakas både av naturliga faktorer såsom skyfall och snösmältning och av haveri i en damm som dämmer upp vatten t.ex. för elproduktion i ett vattenkraftverk.

För större vattendrag i Sverige finns det älvgrupper som samlar representanter för berörda organisationer längs älven. För att skapa förutsättningar för samverkan vid höglödessituationer och i händelse av dammhaveri är uppbyggnaden av kunskap om älven och vattenreglering viktigt. Därför är viktiga uppgifter för älvgrupperna dels att bygga upp kunskap om älven och vattenreglering hos berörda representanter dels att möjliggöra nätverksbyggande representanterna emellan.

Vilka frågor som är av särskild vikt för respektive älvgrupp beror på vattendragets beskaffenhet. För vattendrag som är oreglerade eller mindre reglerade är förebyggande av översvämningar till följd av skyfall och snösmältning viktigt. För stora älvar med hård reglering är beredskapsplanering för dammhaveri en särskilt viktig fråga.

Syfte och verksamhet

Älvgruppernas övergripande syfte är att vara forum för samordning, informations- och erfarenhetsutbyte samt att ge bättre förutsättningar för samverkan vid höglödessituationer och i händelse av dammhaveri. Deltagarna i älvgrupperna är representanter för dammägare, vattenregleringsföretag samt samhällsaktörer med betydande roller för samhällets krisberedskap med avseende på beredskapen för dammhaveri och höga flöden i den aktuella älven.

Den långsiktiga utvecklingen av beredskap för dammhaveri och höga flöden inriktas mot samordning, informationsutbyte och kompetensuppbyggnad inom följande områden:

- Översvämningsskartering
- Konsekvensanalyser
- Beredskapsplaner
- Information till allmänheten om konsekvenser och beredskap
- Larm- och varningsrutiner, larmplaner
- Planering för övningar
- Förebyggande åtgärder

Informationsutbyte inriktas mot följande områden:

- Aktuella frågor med koppling till älven, vattenreglering och dammar
- Hydrologiskt nuläge, prognoser, uppföljning
- Erfarenheter från inträffade händelser och övningar
- Information om aktuella projekt, t.ex. ombyggnad av dammar och kraftverk
- Kunskapsuppbyggnad, t.ex. om vattenreglering, dammsäkerhet, krisberedskap, studiebesök vid anläggning
- Annat som berör älven, t.ex. arbete enligt översvämningdirektivet, vattendirektivet

Arbetsformer

Älvgruppernas arbetssätt

Älvgrupperna håller möten 1-2 gånger om året. Exempelvis kan ett fysiskt möte hållas på våren och ett telefonmöte på hösten.

Vid mötena informerar de ingående organisationerna varandra om konsekvensanalyser av höga flöden och dammhaverier, den egna organisationens beredningsplanering samt relevanta erfarenheter från genomförda övningar. Dessutom ges information om nationella initiativ, inriktningar eller rutiner, t.ex. från andra nätverket eller centrala myndigheter. Inträffade händelser eller pågående projekt kan också föranleda informationsutbyte. Vid vårmötet ges normalt en prognos inför vårfloeden och vid höstmötet görs en uppföljning. Kunskaphöjande moment kan med fördel ingå på, eller läggas i anslutning till, älvgruppsmöten, t.ex. övningar, studiebesök eller föreläsningar.

För älvgrupper som ingår i Älvnätverket ska information från Älvnätverket delges älvgruppen vid älvgruppsmötena. På motsvarande sätt kan frågor som diskuteras i älvgruppen lyftas till Älvnätverket.

Älvgrupperna är inte operativa enheter. Utanför älvgruppsmötena agerar ingående organisationer självständigt utifrån sina roller och ansvar. Älvgruppen eller delar av gruppen tillsammans kan dock utgöra ett kompetensstöd till kommunerna och Regionala krishanteringsrådet vid situationer med höga flöden, exempelvis för lägesbild, analys och prognoser. Detta bör i så fall preciseras närmare i älvgruppens styrdokument och samordnas tydligare med den regionala strategin för krishantering.

Älvgrupperna utför normalt inget gemensamt arbete mellan mötena. Vid älvgruppsmötena kan dock initiativ tas till att upprätta arbetsgrupper för att förbereda underlag eller göra specifika arbetsuppgifter som görs mellan mötena. Återrapportering från arbetsgrupper görs vid älvgruppsmöte.

Medverkande organisationer svarar för egna kostnader i samband med möten.

Länsstyrelsens uppgifter

En länsstyrelse är utsedd som ansvarig och sammanhållande för varje älvgrupp. I allmänhet är det en krisberedskapshandläggare som är sammankallande för älvgruppen.

Nedan listas länsstyrelsens uppgifter:

- Ansvara för att ett styrdokument som beskriver syfte och arbetsformer för älvgruppen samt ingående organisationer i älvgruppen finns upprättat.
- Ansvara för att representanter från relevanta organisationer/berörda aktörer finns representerade i älvgruppen.
- Ansvara för att ha en aktuell sammanställning över representanterna för de ingående organisationerna.
- Sammankalla och vara ordförande för mötena. Upprätta och skicka ut agenda inför mötena till de organisationer som ingår i älvgruppen, samt särskilt inbjudna till mötet.
- Ansvara för att minnesanteckningar skrivs och delges representanterna för de ingående organisationerna samt särskilt inbjudna organisationer.
- För älvgrupper som är med i Älvnätverket ingår även i länsstyrelsens uppgifter att vara länken mellan älvgruppen och Älvnätverket.

Ingående organisationer

I tabellen nedan framgår vilka organisationer som normalt har representanter i älvgrupperna, samt vilken funktion som lämpligen representerar organisationen vid älvgruppsmötena. Varje älvgrupp utformas efter de förutsättningar och behov som finns för älven. Även andra organisationer än nedanstående kan ha representanter som ingår i en älvgrupp eller inbjuds att medverka vid utvalda älvgruppsmöten.

	Organisation	Funktion/Ämneskunskap
Ingår alltid	Länsstyrelse	Krisberedskap, geografiskt områdesansvar, dammsäkerhet
	Kommun	Säkerhetssamordnare, förebyggande åtgärder
	Räddningstjänst	Räddningschef, ansvarig för höga flöden, förebyggande och förberedande åtgärder
	Dammägare	Dammsäkerhet, vattenhantering
	Vattenregleringsföretag	Dammsäkerhet, vattenhantering
Ingår ofta	SMHI	Hydrologiska prognoser och uppföljning
	Trafikverket	Beredskap
	Försvarsmakten	Samverkansofficer
	Polis	Samverkan, planering
	Landsting/Region	Beredskapsplanerare, sjukvårdssamordning
Ingår vid förfrågan/som adjungerade	SOS Alarm	Larmning, varning
	MSB	Översvämning, krisberedskap, resurser
	Svenska kraftnät	Dammsäkerhet